

Правовий досвід запровадження надзвичайних правових режимів в зарубіжних країнах

Цицюра Володимир Іванович¹

Опубліковано	Секція	УДК
28.02.2025	Право	342.9

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15147822>

Анотація. Стаття присвячена дослідженню надзвичайних правових режимів, які визначені законодавством зарубіжних країн, а також досвіду їх застосування в кризових ситуаціях.

Надзвичайні правові режими є одним з видів особливих правових режимів, що полягають в запровадженні додаткових заходів з боку держави для збереження конституційного ладу та захисту громадян шляхом наділення державних (місцевих) органів влади додатковими повноваженнями з метою запровадження ними заходів надзвичайних правових режимів та усунення негативних наслідків від загроз внутрішнього (зовнішнього) характеру.

Основними ознаками надзвичайних правових режимів є: підстави їх запровадження (надзвичайні ситуації природного або техногенного характеру, збройні конфлікти, масові заворушення, війна); суттєве обмеження прав та свобод громадян (свобода пересування, свобода слова, право на збори, мітинги, тощо); розширення повноважень державних (місцевих) органів влади для забезпечення безпеки та правопорядку, захисту прав та свобод громадян; особливий порядок управління територією на якій запроваджено надзвичайний правовий режим; тимчасовий характер зазначених режимів, який характеризується тим, що вони діють виключно в умовах його запровадження.

Крім цього, дослідженням проведено аналіз підстав запровадження зазначених режимів за законодавством провідних зарубіжних країн, які мали такий досвід (США, Франція, Ізраїль, Індія тощо) та встановлено, що в зазначених країнах надзвичайні правові режими мають різні форми (способи) правового регулювання, проте їх запровадження поєднано єдиною метою, принципами, інститутами за допомогою яких досягається мета їх запровадження.

Зокрема, в США запровадження надзвичайних правових режимів регулюються великою кількістю нормативно-правових актів, з яких, частина направлена на врегулювання відносин, що були порушені природними чинниками, в тому числі заворушеннями всередині країни, інша частина нормативно-правових актів стосуються виключно питань зовнішньої військової агресії проти країни.

¹ кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, полковник юстиції, заступник начальника Управління розвитку військової юстиції та взаємодії з правоохоронними органами Головного управління військової юстиції Міністерства оборони України, ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-4201-7172>

Законодавство Франції виділяє три види надзвичайних правових режимів: стан війни; стан облоги; надзвичайний стан. При цьому, Конституцією Франції передбачено наділення Президента тимчасовими повноваженнями у випадках бездіяльності парламенту.

У Польській республіці регулювання питання надзвичайних правових режимів здійснюється окремих розділом Конституції. В зазначеному розділі поняття «надзвичайний стан» використовується як об'єднане поняття, що включає в себе: воєнний стан; винятковий стан; стан стихійного лиха.

В статті автором також наголошується на необхідності вдосконалення законодавства України щодо порядку продовження дії правового режиму воєнного стану, в тому числі наділення Президента України повноваженнями на одноосібне прийняття рішення у разі коли Верховна рада України, як колегіальний орган, не може функціонувати протягом певного періоду, а також, наголошується на необхідності прийняття єдиного кодифікованого акту, що буде регулювати питання надзвичайних правових режимів в Україні.

Ключові слова: правовий режим, особливі правові режими, надзвичайні правові режими, зарубіжний досвід, воєнний стан, надзвичайний стан, стан війни, винятковий стан, стан стихійного лиха, стан облоги.

Legal experience of introducing emergency legal regimes in foreign countries

Abstract. The article is focused on the study of emergency legal regimes provided by the legislation of foreign countries, as well as the experience of their introduction in crisis situations.

Emergency legal regimes are one of the types of special legal regimes, which imply the introduction of additional measures by the state to preserve the constitutional order and protect citizens by empowering state (local) authorities with additional powers to introduce emergency legal regimes and eliminate negative consequences of internal (external) threats.

The main features of emergency legal regimes are: the grounds for their introduction (natural or man-made emergencies, armed conflicts, mass riots, war); significant restriction of the rights and freedoms of citizens (freedom of movement, freedom of speech, right to gatherings, meetings, etc.); extension of powers of state (local) authorities to ensure security and law and order, protection of rights and freedoms of citizens; special procedure for managing the territory where the emergency legal regime is introduced; the temporary nature of these regimes, which is characterized by the fact that they operate exclusively in the circumstances of its introduction.

In addition, the study analyses the grounds for introducing these regimes under the laws of the leading foreign countries which have had such experience (the USA, France, Israel, India, etc.) and establishes that in these countries, emergency legal regimes have different forms (methods) of legal regulation, but their introduction is united by a single purpose, principles, and institutions which are used to achieve the purpose of their introduction.

In particular, in the United States, the introduction of emergency legal regimes is regulated by a large number of legal acts, some of which are aimed at regulating relations that have been disrupted by natural factors, including riots within the country, while others relate exclusively to issues of external military aggression against the country.

French law distinguishes three types of emergency legal regimes: a state of war; a state of siege; and a state of emergency. At the same time, the French Constitution provides for temporary powers to the President in cases of inactivity of the Parliament.

In the Republic of Poland, the issue of emergency legal regimes is regulated by a separate section of the Constitution. In this section, the term 'state of emergency' is used as a combined concept that includes: martial law; state of emergency; state of natural disaster.

In the article, the author also emphasizes the need to improve Ukrainian legislation on the procedure for extending the martial law regime, including vesting the President of Ukraine with the authority to make a sole decision in the event that the Verkhovna Rada of Ukraine, as a collegial body, cannot function for a certain period, and also emphasizes the need to adopt a single codified act regulating the issues of emergency legal regimes in Ukraine.

Keywords: legal regime, special legal regimes, emergency legal regimes, foreign experience, martial law, state of emergency, state of war, state of exception, state of natural disaster, state of siege.

Вступ

Актуальність теми. Надзвичайні правові режими є надзвичайно актуальною темою в сучасному світі, що характеризується зростанням глобальних викликів та непередбачуваних криз (пандемія, геополітична нестабільність, захист прав та свобод людини).

Військова агресія РФ проти України та введення в Україні правового режиму воєнного стану підвищило інтерес вітчизняних науковців до дослідження питань надзвичайних правових режимів та їх особливого значення для науки.

Проблеми щодо розуміння категорії «надзвичайний правовий режим», визначення його характеристик, закріплення видів надзвичайних правових режимів на законодавчому рівні є актуальним в умовах сьогодні, оскільки законодавство України щодо питань надзвичайних правових режимів потребує постійного моніторингу та вдосконалення, яке можливе лише з врахуванням правового досвіду зарубіжних країн, які на практиці запроваджували надзвичайні правові режими.

Аналіз останніх досліджень. Серед вітчизняних науковців, які вивчали питання надзвичайних правових режимів та досвід цих питань в зарубіжних країнах можна виділити роботи: Голуба В. [6], Кузніченка С. [6], Адаховського Д. [11], Терентьевої А. [16] та ін. Однак, в сучасних умовах, питання запровадження цього досвіду в Україні потребує поглибленого вивчення та аналізу, що зумовлює подальший інтерес вітчизняних науковців до цього питання.

В процесі дослідження було використано цілий комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: порівняльний аналіз, який застосовувався для зіставлення зарубіжного та вітчизняного досвіду застосування надзвичайних правових режимів у кризові періоди; системний підхід – для комплексного розгляду різних аспектів функціонування державних інституцій в нестандартних умовах; аналіз документів – для вивчення нормативно-правових засад діяльності зарубіжних органів влади в умовах дії надзвичайних правових режимів.

Для дослідження також використовувалися офіційні документи, аналітичні матеріали, що відображають передовий правовий досвід запровадження надзвичайних правових режимів у США, Канаді, Індії, країнах ЄС, та інших провідних країнах світу.

Метою даної статті є дослідити та проаналізувати зарубіжний досвід запровадження надзвичайних правових режимів, визначити його ознаки та опрацювати можливості його застосування на території України.

Для досягнення мети потрібно вирішити наступні завдання: визначити роль та місце надзвичайних правових режимів; встановити сутність процесу запозичення зарубіжного досвіду; дослідити особливості досвіду зарубіжних країн (Канаді, США, Франції, Ізраїлю, Польщі тощо) у сфері впровадження надзвичайних правових режимів та визначити перспективи використання такого досвіду в Україні.

Результати

Особливі правові режими в зарубіжних країнах складається з комплексу заходів, які тимчасово вживаються в державах для врегулювання ситуацій, що виходять за межі звичайного функціонування держави та суспільства та можуть стосуватися різних сфер життя, таких як економіка, безпека, охорона здоров'я тощо. Ці режими можуть включати надзвичайні стани, спеціальні економічні зони, зони вільної торгівлі, правові режими для іноземних інвесторів, а також спеціальні адміністративні схеми для постконфліктних територій. Кожен з цих режимів має свої унікальні характеристики та правові механізми.

В даному дослідженні ми зупинимося лише на дослідженні надзвичайних правових режимів, як одного із видів особливих правових режимах. Вони запроваджуються в умовах серйозної загрози для держави, її громадян, або конституційного ладу та характеризуються тим, що є тимчасовими, тобто вводяться на обмежений період часу, передбачають значне обмеження прав і свобод громадян, а також розширення повноважень державних органів влади.

Надзвичайні правові режими в зарубіжних країнах часто запроваджуються у відповідь на кризові ситуації, які виникають в державі (природні катастрофи, тероризм, громадські конфлікти, пандемії, військова загроза тощо). Це є правовими інструментами за допомогою яких держави можуть реагувати на серйозні загрози безпеці, стихійні лиха, тероризм чи інші кризові ситуації та які надають державним органам додаткові повноваження для оперативного реагування на ці загрози. Досвід запровадження таких режимів в зарубіжних країнах може бути різним за підходами, правовими наслідками і тривалістю та базується на правових системах, традиціях.

Надзвичайні правові режими в федеративних країнах мають свою специфіку, яка пов'язана з наявністю складної структури державної влади, що розподілена між центральним (федеральним) урядом і регіональними (штатними або провінційними) адміністраціями.

У федеративних країнах надзвичайний стан визначається як ситуація, за якої існує загроза для безпеки населення або держави, що потребує застосування спеціальних заходів для відновлення порядку та може бути запроваджений як на федеральному рівні, так і на рівні суб'єктів федерації. Прикладами таких країн є Канада, США, Індія, Німеччина.

Наприклад, Канада в 1988 році прийняла закон про надзвичайний стан, який дозволяє уряду запроваджувати надзвичайний стан для управління кризовими ситуаціями, які загрожують національній безпеці, добробуту населення, суспільному порядку.

Зазначений закон передбачає три основні категорії надзвичайного стану:

надзвичайна ситуація в галузі громадської порядку, яка може бути оголошена для реагування на серйозні загрози, такі як природні катастрофи або пандемії;

надзвичайна ситуація в галузі громадської безпеки, яка може бути оголошена у разі виникнення загрози безпеці громадян (терористичні акти, масові заворушення);

міжнародна надзвичайна ситуація, що може бути оголошена у разі виникнення загрози міжнародній безпеці (війна, міжнародний тероризм);

воєнна надзвичайна ситуація, що може бути оголошена у разі виникнення війни або загрози війни [1].

Також потрібно зазначити, що оголошення (введення) надзвичайних ситуацій має бути схвалено парламентом, а вжиті заходи під час надзвичайних станів повинні бути пропорційними загрози та тимчасовими.

Одним з найбільш вагомих випадків оголошення надзвичайного стану був кризовий інцидент в Оквоквіллі у 1970 році, коли були використані надзвичайні повноваження та введено військовий стан у провінції Квебек для придушення політичних заворушень [2]. Крім цього дія закону про надзвичайні ситуації була

застосована в Канаді у 2022 році під час так званого «Конвою свободи» для припинення протестів водіїв далекобійників.

Надзвичайні правові режими в США являють собою складну систему, що поєднує федеральні та державні механізми управлінського-правового реагування на кризові ситуації.

США мають різні форми надзвичайних правових режимів, які застосовуються федеральними органами та суб'єктами федерації в умовах кризових ситуацій, включаючи природні катастрофи, терористичні атаки, епідемії.

Основні форми надзвичайних правових режимів в США включають:

1) надзвичайний стан, який включає федеральний та державний рівень та регулюється законом про надзвичайні ситуації в разі стихійних лих;

2) державний надзвичайний стан, який оголошується губернаторами на рівні держави, яке дозволяє їм реалізувати додаткові повноваження для забезпечення громадської безпеки, координації допомоги, доступу до ресурсів та забезпечення правопорядку;

3) військовий надзвичайний стан є крайньою мірою, що вживається у випадках масових заворушень, або серйозних терористичних актів та дозволяє військовим силам взяти на себе функції цивільних органів влади;

4) федеральні агентства та організації, що включає в себе: 1) федеральне агентство при надзвичайних ситуаціях, яке відповідає за координацію зусиль щодо реагування на надзвичайні ситуації на федеральному рівні та створено для розробки планів реагування та надання допомоги; 2) центри контролю і профілактики захворювань, які діють у випадках епідемій при оголошенні надзвичайного стану в сфері охорони здоров'я [3].

Зокрема, у жовтні 2001 року після терактів 11 вересня 2001 року був ухвалений федеральний закон «Патріотичний акт США» (USA Patriot Act) який розширив можливості правоохоронних органів, спеціальних служб та органів національної безпеки у сфері запобігання тероризму, зокрема, щодо спостереження та збору інформації про потенційних терористів [4].

Відповідно до зазначеного акту було спрощено процедуру на отримання дозволу щодо прослуховування повідомлень осіб, які підозрюються у тероризмі та створено нові форми взаємодії та обміну інформацією між правоохоронними та розвідувальними органами. Правоохоронним органам та визначеним службам було дозволено ділитися між собою службовою (таємною) інформацією, яка стосується кримінального переслідування осіб, що підозрюються у вчиненні терористичних актів.

Згідно Конституцією США оголошення війни, придушення повстань та відбиття нападів відноситься до повноважень Конгресу (ст. 1) [5]. З урахуванням вищезазначеного можна прийти до висновку, що на рівні конституції США визначено суб'єкт та його повноваження у випадках загрози конституційному ладу та територіальній цілісності держави.

Президент США, при цьому, має широкі повноваження на оголошення надзвичайного стану, які закріплені в різних законодавчих актах, на які він повинен посилається під час оголошення надзвичайного стану.

Наприклад президент США оголосив надзвичайний стан у постраждалих районах від урагану «Катріна» (2005 року), що дозволило активувати федеральні ресурси для допомоги постраждалим районам. Під час пандемії COVID-19, було оголошено надзвичайний стан на національному рівні, що активувало програми охорони здоров'я та економічної підтримки для громадян та підприємств.

Однією з особливостей запровадження надзвичайних правових режимів в США є те, що законодавство визначає широке коло підстав без визначення видів цих режимів. Надзвичайні правові режими можна поділити на правові режими надзвичайного та

воєнного характеру. За допомогою першого виду врегульовуються режими, які пов'язані з природними та техногенними чинниками (стихійні лиха, катастрофи, епідемії) і чинниками внутрішньо-політичної нестабільності або необхідності захисту національних інтересів (повстання, обмеження торгівлі, контроль зброї, тощо). В свою чергу правовий режим воєнного стану пов'язаний виключно із зовнішніми чинниками (відбиття збройного нападу, загрозою національній безпеці, територіальній цілісності, тощо) [6].

Унікальність регулювання надзвичайних правових режимів в США полягає також в тому, що підстави їх запровадження передбачені численними нормативно-правовими актами. При цьому існуючі конституційні механізми стримувань і противаг, яка обмежує повноваження президента під час надзвичайних ситуацій, а Конгрес має повноваження контролювати та обмежувати повноваження президента. Важливу роль у зазначеному процесі відіграють судові органи, які мають повноваження перевіряти законність дій президента під час надзвичайних ситуацій. Зазначене в цілому значно мінімізує та майже усуває небезпеку використання надзвичайних режимів для політичних цілей.

Надзвичайні правові режими в Індії є складним механізмом, який надає центральному уряду широкі повноваження для дій у кризових ситуаціях.

Питання надзвичайних ситуацій в Індії визначена в Конституції Індії, згідно якої існує три форми надзвичайного стану:

1) надзвичайний стан на національному рівні вводиться президентом, якщо існує надзвичайна ситуація, яка загрожує безпеці або територіальній цілісності країни та дозволяє центральному уряду приймати рішення, що можуть обмежувати певні права громадян, а також надає центральним органам влади значні повноваження для управління кризою (ст. 352);

2) надзвичайний стан на рівні штату вводиться центральним урядом, якщо уряди штату не можуть функціонувати через внутрішні заворушення. В даному випадку президент може взяти на себе контроль штатом, що включає призупинення дії конституційних прав штатів та підпорядкування їх центральному уряду, а парламент Індії здійснює законодавчі повноваження штату (ст. 356);

3) надзвичайний стан з питань безпеки вводиться президентом, який вважає, що фінансова стабільність або кредит країни під загрозою, що може призвести до зниження заробітної плати державних службовців та інших заходів для стабілізації економіки. При цьому федеральний уряд може вживати заходів для контролю над фінансами штатів (ст. 360) [7].

Також потрібно зазначити, що оголошення надзвичайних правових режимів в Індії підлягає парламентському контролю, а судові органи мають повноваження перевіряти законність оголошення надзвичайних ситуацій.

Найбільш відомим прикладом застосування надзвичайного стану в Індії стала криза в період з 1975 по 1977 рік, коли уряд І. Ганді ввів режим надзвичайного стану, що призвело до обмеження прав і свобод громадян та арешту опозиції на чолі з М. Десаї [8].

В ст. ст. 20 і 79 Конституції Німеччини визначено умови, за яких можуть бути введені обмеження на ті або інші права в умовах надзвичайної ситуації. Проте права визначені в ст. 1 стосовно гідності людини та статті 20 щодо демократичного та правового порядку не можуть бути скасовані (обмежені) [9].

Основними надзвичайними режимами в Німеччині є:

- стан оборони, який вводиться у разі збройного нападу на країну або її союзників та передбачає передачу повноважень від федерального уряду до канцлера та Федеральної ради оборони;
- стан напруженості, який вводиться у разі загрози збройного нападу та дозволяє державним органам вживати заходів для підготовки до можливої війни;

- внутрішній стан надзвичайного стану, який водиться у разі серйозних загроз внутрішній безпеці (масові заворушення, терористичні акти, природні катастрофи) та дозволяє державним органам вживати заходів для відновлення громадського порядку та безпеки;
- катастрофа, який вводиться у разі масштабних природних та техногенних катастроф та передбачає координацію дій між федеральним урядом та урядами федеральних земель для надання допомоги постраждалим.

Крім цього потрібно зазначити, що в Німеччині введення надзвичайних режимів чітко регламентовано законодавством і підлягає контролю з боку Конституційного суду.

В унітарних державах надзвичайні правові режими оголошується на національному рівні головою держави, урядом, чи парламентом.

У Польській республіці регулювання питання надзвичайних станів здійснюється окремим розділом Конституції.

В зазначеному розділі поняття «надзвичайний стан» використовується як об'єднане поняття, що включає в себе: воєнний стан (*stan wojenny*), винятковий стан (*stan wyjątkowy*) або стан стихійного лиха (*stan klęski żywiołowej*) [10].

Запровадження воєнного стану у Польській республіці є збройний напад на її територію, зовнішня загроза, або якщо міжнародним договором передбачені зобов'язання щодо спільної оборони проти агресії; винятковий стан оголошується у разі загрози конституційному устрою держави, безпеці громадян та публічному порядку; стан стихійного лиха вводиться для запобігання наслідків природних катастроф або техногенних аварій, які мають характер стихійного лиха та з метою їх ліквідації.

Рішення про введення надзвичайного стану приймає президент Польщі за поданням Ради Міністрів, а воєнного стану – Сейм республіки Польща.

Крім цього, конституцією Польської республіки визначено обсяг обмежень свобод та прав людини та громадянина у період дії надзвичайних станів (ст. 233) [10].

Використання досвіду країн НАТО, таких як Польща, може допомогти інтегрувати національну систему безпеки з міжнародними стандартами. Важливою також є організація навчання і тренінгів для підготовки населення та військових до дій в умовах воєнного стану [11].

Польща має спеціальне законодавство, яке регулює введення воєнного стану в умовах загрози національній безпеці. Закон про надзвичайний стан дозволяє уряду запроваджувати різні заходи, такі як обмеження свободи зібрань, цензура, посилення прикордонного контролю тощо. Цей досвід може бути використаний Україною, зокрема в частині інтеграції заходів національної безпеки з європейськими стандартами та принципами [12].

В конституції республіка Вірменія використовуються поняття воєнний стан, що оголошується Урядом в разі збройного нападу або наявності безпосередньої загрози нападу в тому числі оголошення війни (ст. 119) та надзвичайне становище (надзвичайний стан), який також оголошується Урядом у разі реальної небезпеки, яка загрожує конституційному ладу держави (ст. 120) [13].

Введення надзвичайного та воєнного стану здійснюється президентом Вірменії за поданням Уряду. Рішення про введення зазначених режимів має бути затверджено Національними зборами (прапарламентом).

Законодавством Франції визначено три надзвичайні правові режими: стан війни; стан облоги; надзвичайний стан; наділення Президента надзвичайними повноваженнями у випадках визначених Конституцією Франції. Правове регулювання зазначених правових режимів регулюється Конституцією та законодавством, а саме: Кодексом оборони, законом «Про надзвичайний стан».

Франція є яскравим прикладом наділення голови держави як законодавчою так і виконавчою владою в умовах крайньої загрози національній безпеці. Згідно ст. 16

Конституції Французької республіки президент наділяється виключними повноваженнями щодо застосування заходів, в разі суттєвої та безпосередньої загрози інститутам держави, територіальній цілісності, незалежності нації, або виконання міжнародних зобов'язань. Парламент Франції оголошує війну (ст. 35), а стан облоги вводиться Радою Міністрів (ст. 36) [14].

Потрібно звернути увагу, що Президент Франції згідно Конституції набуває необмежених повноважень для усунення загроз національній безпеці держави та фактично зосереджує в своїх руках законодавчу і виконавчу гілку влади.

Після терактів, що відбулися в Парижі у листопаді 2015 року Франція запровадила надзвичайний стан, який тривав понад два роки та включав заходи, такі як посилення контролю на кордонах та домашні обшуки без попередніх судових ордерів [15].

Цей досвід також може бути корисним для України, оскільки Франція демонструє, як можна інтегрувати заходи безпеки в рамках правового поля, не порушуючи демократичні принципи. Україна може розглянути можливість адаптації подібних положень для забезпечення швидкої реакції на надзвичайні ситуації, зокрема в умовах воєнного стану.

В Ізраїлі діє низка надзвичайних правових режимів, зумовлених тривалим станом війни та загрози безпеці країни: надзвичайний стан; воєнний стан; особливі режими на окремих територіях (Єрусалим, Західний берег річки Йордан та Сектор Гази).

Ці режими регулюються різними законами та указами. Наприклад, режим надзвичайного стану в державі Ізраїль діє з моменту створення країни, при цьому, він поновлюється парламентом (Кнесетом) щорічно, що дає можливість уряду протягом тривалого терміну вживати широкі заходи для забезпечення безпеки держави (запровадження військової цензури, розширення повноважень силових структур, обмеження прав і свобод громадян, затримання осіб без пред'явлення звинувачення на тривалий термін). У випадку надзвичайного стану Ізраїль може запровадити різні обмеження, такі як комендантська година, мобілізація резервістів та інші заходи. Для України корисним буде вивчення ізраїльського досвіду в частині інтеграції заходів забезпечення національної безпеки в повсякденне життя, зокрема, створення правових механізмів, які дозволяють швидко адаптуватися до нових загроз та швидко реагувати на них [16].

Конституцією Грузії передбачено можливість введення надзвичайного стану у разі внутрішніх заворушень, стихійних лих, епідемій та інших загроз та воєнного стану, який оголошується у разі збройного нападу або загрози нападу [17].

Грузія мала досвід запровадження надзвичайних правових режимів, який формувався в умовах внутрішніх конфліктів та зовнішніх загроз. Зокрема у зв'язку конфліктами в Абхазії та південній Осетії було запроваджено надзвичайний стан. А під час російсько-грузинської війни в 2008 році було запроваджено воєнний стан.

Зазначені виклики показали необхідність забезпечення балансу між безпекою та правами людини, а також важливість міжнародної співпраці у подоланні криз зовнішнього та внутрішнього характеру, що можна взяти для аналізу в Україні, особливо в сучасних умовах коли відбувається військова загроза з боку РФ.

З огляду на правовий досвід запровадження надзвичайних правових режимів в зарубіжних країнах є необхідним впорядкування окремих питань правового режиму воєнного стану в Україні. Зокрема, пропонується врегулювати на законодавчому рівні питання продовження воєнного стану, в тому числі у випадках не спроможності виконання обов'язків з боку Президента та парламенту, вирішення питання продовження повноважень виборних державних органів у разі закінчення їх повноважень в період дії воєнного стану та можливість прийняття в Україні єдиного кодифікованого законодавчого акту, який буде регулювати питання надзвичайних правових режимів.

Висновки

Таким чином, у межах даної статті було зазначено, що зарубіжний досвід стосовно застосування та впровадження надзвичайних правових режимів може бути ефективним для подолання кризових ситуацій, які виникають в інших країнах, зокрема України, але вони можуть також становити загрозу для демократії та захисту прав і свобод людини. Проведений аналіз дозволяє прийти до висновку, що надзвичайні правові режими є важливим інструментом для забезпечення безпеки та стабільності держави в умовах кризових ситуаціях. Застосування заходів надзвичайних правових режимів повинні бути тимчасовими та не повинні призводити до зловживань з боку державної влади, а також враховувати та дотримуватися принципів демократії та прав і свобод людини при застосуванні і реалізації надзвичайних правових режимів.

У контексті аналізу досвіду США встановлено, що федеративний устрій США забезпечує більшу гнучкість і можливість адаптації заходів на місцевому рівні, що дозволяє ефективніше враховувати специфічні умови кожного штату. В Україні централізоване управління дозволяє забезпечити єдність і узгодженість у впровадженні заходів, але може бути менш адаптивним до локальних ситуацій. Франція демонструє, як можна інтегрувати заходи безпеки в рамках правового поля, не порушуючи при цьому демократичні принципи. Україна може розглянути можливість адаптації подібних положень для забезпечення швидкої реакції на надзвичайні ситуації, зокрема в умовах воєнного стану. Для України корисним буде також вивчення ізраїльського досвіду в частині інтеграції заходів забезпечення національної безпеки в повсякденне життя, зокрема, створення правових механізмів, які дозволяють швидко адаптуватися до виникнення нових загроз. Досвід Польщі може бути використаний Україною, зокрема, в частині інтеграції заходів національної безпеки з європейськими стандартами та принципами.

Проведений аналіз досвіду зарубіжних країн щодо запровадження надзвичайних правових режимів також дозволяє прийти до висновку, що всі розглянуті надзвичайні правові режими, не зважаючи на різні правові системи країн виконують однакові функції, що дозволяє їх віднести до одного з видів загальної правової категорії «особливі правові режими».

В умовах тривалої військової агресії РФ проти України існує крім цього, необхідність вдосконалення порядку продовження дії правового режиму воєнного стану шляхом та наділення Президента України повноваженнями на одноосібне прийняття такого рішення у разі коли Верховна рада України, як колегіальний орган, не може функціонувати протягом певного періоду. Також пропонується розглянути питання стосовно надання подібних повноважень Президенту України і при вирішенні питань введення правового режиму воєнного стану. При цьому також пропонується розглянути питання щодо прийняття єдиного кодифікованого акту, який буде регулювати питання надзвичайних правових режимів в Україні або закріплення окремого розділу стосовно порушеного питання в Конституції України.

Подальше вивчення та моніторинг зарубіжного досвіду щодо запровадження надзвичайних правових режимів відіграє велике значення для вирішення актуальних питань застосування надзвичайних правових режимів в Україні, зокрема, правового режиму воєнного стану, які виникають в зв'язку з продовженням військової агресії проти України з боку РФ.

Список використаних джерел

1. Стати канадцем, залишившись собою: досвід Канади по управлінню багатокультурністю URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2016/11/26/149354/> (дата оновлення 28.02.2025)
2. Воєнний стан: як це відбувалося в інших країнах URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/martial-law-around-globe/29621742.html> (дата оновлення 28.02.2025)
3. Президент США у системі інформаційного реагування на надзвичайні ситуації та стихійні лиха: нормативно-правовий аспект". Аналітична записка URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/prezident-ssha-u-sistemi-informaciynogo-reakuvannya-na#_ftnref1 (дата оновлення 28.02.2025)
4. USA Patriot Act URL: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-107publ56/pdf/PLAW-107publ56.pdf> (дата оновлення 28.02.2025)
5. Конституція Сполучених Штатів Америки URL:
 1. https://www.constitutionfacts.com/content/constitution/files/USConstitution_Russian.pdf?srsId=AfmBOoqgZ6BUwlu1_TLyzRNFnYg-mcVZ8Khzjvs2UTKdu5v6QR3dHP1E (дата оновлення 28.02.2025)
6. Кузніченко С.О., Голуб В.О. Воєнний стан: закордонний досвід та українська модель: монографія. Одеса, 2019. 244 с.
7. Конституція Індії URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/6771> (дата оновлення 28.02.2025)
8. Республіка Індія у 50-80-х рр.: внутрішня та зовнішня безпека URL: https://osvita.ua/vnz/reports/world_history/31558/ (дата оновлення 28.02.2025)
9. Конституція Німеччини URL: https://www.bundestag.de/resource/blob/1033364/ea61281e39aaac743a3025aba57cbed2/grundgesetz_uk.pdf (дата оновлення 28.02.2025)
10. Конституція Польської республіки URL: https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/1525439592pol_const_new_a5_web.pdf (дата оновлення 28.02.2025)
11. Адаховський Д. Права людини та гендерна рівність під час воєнних дій на території України URL: file:///C:/Users/v.tsytsiura/Downloads/17_06_2022.pdf (дата оновлення 28.02.2025)
12. Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej // ISAP – Internetowy
13. Конституція Республіки Вірменія URL: <https://www.president.am/ru/constitution-2015/> (дата оновлення 28.02.2025)
14. Конституція Французької республіки URL: https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/1525439702fr_const_new_a5_web.pdf (дата оновлення 28.02.2025)
15. У Франції через два роки перестав діяти надзвичайний стан URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28828966.html> (дата оновлення 03.03.2025)
16. Терентьєва А. Досвід держави Ізраїль щодо управління безпекою цивільного населення в умовах кризових ситуацій. Науковий вісник: Державне управління. 2023. № 2(14). С. 325.
17. Конституція Республіки Грузія URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/30346?publication=36> (дата оновлення 28.02.2025)